

Acquisition and Affirmation

כי תבוא תשע"א Artzoll-She Chmash

DEUTERONOMY

PARASHAS KI SAVO

28 / 67 - 29 / 8

26

NOTES

Moses summoned all of Israel and said to them, "You have seen everything that HASHEM did before your eyes in the land of Egypt, to Pharaoh and to all his servants and to all his land — 2 the great trials that your eyes beheld, those great signs and wonders. **3** But HASHEM did not give you a heart to know, or eyes to see, or ears to hear until this day. 4 I led you for forty years in the Wilderness, your garment did not wear out from on you, and your shoe did not wear out from on your foot. 5 Bread you did not eat and wine or intoxicant you did not drink, so that you would know that I am HASHEM, your God. 6 Then you arrived at this place, and Sihon, king of Heshbon, and Og, king of Bashan, went out toward us to battle, and we smote them. 7 We took their land and gave it as an inheritance to the Reubenite, the Gadite, and to half the tribe of the Manassite. 8 You shall observe the words of this covenant, so that you will succeed in all that you do."

their animosity toward Israel.

XXIX

3. ולא נתן ה' לכם לב לדעת — But HASHEM has not given you a heart to know. The verse cannot be understood as meaning that God did not give them the ability to understand. Rather, it means that they did not have the will to do so. The Sforno proves this point by citing the verse in Exodus 10:2, where the Almighty tells Moses that He purposely

hardened Pharaoh's heart so that He might show His signs and wonders to Israel for the express purpose of educating generations of Israel that they may know that He is God. In spite of this effort, the people of Israel did not reach that level of knowledge until this day — forty years later! The Sforno's commentary explains the link between this verse and the previous two verses (1-2) which speak of the deeds wrought by God in Egypt and the signs and wonders witnessed by Israel.

2a Sforno

3. ולא נתן ה' לכם לב לדעת — But HASHEM has not given you a heart to know. Even though He, the Exalted One, attempted through His teachings and wonders to give you a heart to know as it says, וידעתם כי אני ה'... ותקראו את שמי... ותקראו את שמי... That you may know that I am HASHEM (Exodus 10:2), (nonetheless) this intended (goal) was not realized because of your numerous insubordinations.

4. ואילך אתכם. — And I led you. However, after you have seen the many kindnesses done

קפר טעם פרשת כי תבא ודעת

עד היום הזה (כט. ג.)

דברנו אלו של משה לישראל תמוהין הם ביותר, כי איך יתכן שהיו ישראל שבאותו דור מעוטי בינה, לאחר שראו מעשי ה' ונפלאותיו עמו מיציאת מצרים עד סוף הליכתם במדבר, שהיו מתפרנסין וניוונין מדגן שמים, וחוסין בצלם של עוני כבוד, וגם זכו לשמוע דבר ה' אליהם בהר סיני, ולקבל את תורתו, ועדיין נחשב להם כאילו חסרו לב וקצרו ראי הם.

אמנם היא הנותנת, כי מאחר שהיו ישראל נהנין מזיו שכניתו יתברך בכל דרכיהם, וזכו לרחמי ה' וחסדיו עליהם בלא שעור וגבול, נתבעין הן ביותר על כל נדנדוד של חטא, כי חובתם בהכרת טובתו של מקום תרבה לפי גודל הטוב והחסד שזכו לו, וז"ש להם שאין להם לב לדעת ולהבין גודל החיוב שנתחייבו להשיב לה' בעד כל תגמוליו עליהם.

נעיר נא למוסר אוננו, להתבונן גודל חסדי ה' ונפלאותיו עמנו בדרך זה, אשר שמנו שארית בארץ, לאחר שנשחטו ונשרפו רבי רבבות מאחזינו כ"י, בכל מיני מיתות משונות ואכזריות, ונותרנו מתי מעט לפליטה, כמה גדולה חובתנו להודות ולשבח לפניו, למלא רצונו יתברך ולעבדו בכל כחנו, לשמור התורה ולקיים מצותיה.

3 R. Hirsch

3. ולא נתן ה' לכם לב לדעת — see Commentary above, 28:65. Before your very eyes He performed all these deeds on the day you became a nation, and these experiences should have sufficed to give you knowledge of God. One would have expected that they would plant in your hearts knowledge of the truth about God, about His power, His nature, and His rule; about His attribute of justice, which is not indifferent toward the sins of people and nations. On the basis of this knowledge of the heart, you should have looked upon the world and its phenomena in a true light and with different eyes; you should have given ear to hear the teaching of truth and duty, and thereby you would have already been fit to begin the realization of your calling as God's people in God's land.

However, all these experiences you went through at the exodus from Egypt did not suffice to educate you. God gave you all these experiences, and still they were not enough to give you knowledge of Him. It was necessary to add all the experiences you underwent from then until this very day.

4. BUT HASHEM DID NOT GIVE YOU A HEART TO KNOW. That is, להכיר את חסדי ה' — and to cleave to Him. — וידבק בו — והקדוש ברוך הוא

— שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי — I have heard — שמעתי — UNTIL THIS DAY. עד היום הזה — that that day² on which Moses gave the Book of the Torah to the sons of Levi, — כמו שקתוב — as it is written, [Moses wrote this Torah,] and he gave it to the Kohanim, the sons of Levi, — ונתנה אל הכהנים בני לוי, — and said to him, — ואמר לו — all Israel came before Moses — באו כל ישראל אל לפני משה — "Moses, our master! — משה רבינו — and we stood at Sinai — and it was given to us. — and we accepted the Torah, — וקבלנו את התורה — and it was given to us. — וקבלנו את התורה — Why do you put the sons of your tribe in charge of it, — ואמרו לנו יום מקר — so that one day they may say to us, — ונתנה לנו — It was given to us." — "It was not given to you. — לא לכם נתנה, — Moses rejoiced over the matter. — ומשה שמח על הדבר — Regarding this he said to them, — והיום הזה, — "This day you have become a people [to HASHEM, your God], etc." — נהיית לעם וגומ' — that you cleave to and desire the Omnipresent. — שאתם ריבקים והצפים במקום — היום הזה הבנתי

RASHI COMMENTS THAT WHEN MOSHE RABBEINU wrote a *Sefer Torah* and gave it to *Shevet Levi*, all the other tribes came to complain.

"We all stood at Har Sinai and received the Torah from Hashem," they said. "Why are you giving your *shevet* control over it? Tomorrow [i.e., after you die] they will claim that the Torah belongs only to them!"

When Moshe heard this complaint, he rejoiced, and said, "This day you have become a people to Hashem, your God" (27:9).

Rashi teaches us that Moshe Rabbeinu felt that this complaint served as a sign that *Klal Yisrael* had reached a new level. They were now passionate about clinging to Hashem.

In all honesty though, the argument raised by the *shevatim* seems a little bit petty. Did they really think that *Shevet Levi* would try to "take control" of the Torah and not allow others access to it?

It seems more likely that the *shevatim* were just hurt by the fact that the only *Sefer Torah* was entrusted into the hands of *Shevet Levi*. In other words, they were complaining, "It is not fair! We also want a *Sefer Torah*."

This argument seems somewhat juvenile. Why was Moshe so happy to hear this complaint?

Rabbi Baruch Mordechai Ezrachi explains that the small things that trouble a person are often the best indicator of his spiritual state.

Moshe Rabbeinu fielded many complaints from *Klal Yisrael* in the forty years they spent in the wilderness. Some of them were valid, but many were truly petty. At one point they came to complain that the manna could not taste like onion or garlic. That complaint wasn't only juvenile; it was an indication that food was too high a priority.

When the people came to complain about the placement of the only *Sefer Torah* into the hands of *Shevet Levi*, it may also have seemed petty, but it showed that *Klal Yisrael* had reached a turning point. They were no longer consumed with the banal issues that once occupied them; they were bothered by the fact that they did not have a *Sefer Torah* of their own.

When Moshe saw the change, he said, "This day you have become a people to Hashem, your God." Rashi explains that Moshe determined at that point that the Jewish people were truly interested in forging a relationship with Hashem and clinging to Him.

Klal Yisrael had expressed their genuine interest in Hashem and the Torah forty years earlier, at Har Sinai. Is their insistence on having their own *Sifrei Torah* a more powerful expression of faithfulness to Hashem and the Torah than the declaration of, "*Na'aseh V'Nishmah* — we shall do and we shall hear"?

When the entire Jewish nation stood at the base of Har Sinai ready to receive the Torah, it was easy for everyone to express interest in the great gift they were about to receive. The air was charged with excitement as Moshe descended from his meeting with Hashem, and offered *Klal Yisrael* the Torah. The declaration "*Naaseh V'Nishmah*" at that point could have been the result of a temporary spiritual "high," not an expression of faithfulness.

Forty years later, the excitement of *Mattan Torah* was a distant memory, but the *shevatim* still insisted on having their own *Sifrei Torah* with which to maintain a personal connection to Hashem.

That insistence was positive proof that the Jewish people were — and will always be — Hashem's people.

9 כינוי נר 337

אם רוצה הנך לעמוד על טיבו האיכותי של היחיד או הציבור, על מסירותו, נאמנותו, דביקותו, ובעיקר היכן עצמיותו קיימת.

לעולם אל תסמוך על אותן שעות גבוהות של התרוממות. אל לפעמים, היצוניות המה, על אף רוממותו.

ולעולם אל תמדדו על פי חולשותיו, כי לפעמים אך חולשות המה, אשר אינן מגדירות את מהותו.

תחת זאת, צא ובדוק, מה קיים או נמצא במרכזי מעיינותיו, לאן מופנות חולשותיו, אף שטויותיו. אם אך שטויותיו וחולשותיו, שיחו ושיגו, טביב המרומם המה, אם מה שאיכפת לו, מה שכואב לו, דברים של "למעלה מן השמש" המה, לו יהא, שהדרך, האופן, דרך ואופן של שטות וחולשה, נמוך "למטה מן השמש" המה, אבל עצמיותו ואיכותו, קיימות באותו נושא שטותו מופנית אליו...

אל תעריך אדם רק לפי איכותו בשעת תפילת נעילה.
הכר אותו בשעת שכחות של פורים...

10 שפתי חיים - חן - אה - קטן

מדוע נבחן דוד בחסד עם הצאן ולא עם בני אדם

אך עדיין צריך להבין למה הבחינה היתה בחסד עם צאן ולא בחסד עם בני אדם? התשובה היא, כי עשיית חסד עם צאן היא חסד נקי וטהור בלי מונות אחרות, כאשר הכוונה היחידה היא חסד לשם חסד [משא"כ חסד עם בני אדם], כי הצאן לא יכירו לו טובה ולא יתנו לו תודה על מה שעשה למענם, גם אם טוב ופרסומת לא יעשה לו מחסד שכן שאף אדם לא יודע ממנו, ומקבלי הטובה אינם מבינים בכלל שנעשה עמם חסד. הכלל הוא שבעל החסד השלם שהרצון להיטיב עם הבריות ממלא את לבו והוא משתוקק להתחסד, עושה חסד עם כל יצור ולא דואק עם בני אדם, ובאמת המידה הרמה של חסד מושלם יזה נבחן דוד — כמה חסד השקיע בהנהגת הצאן.

סיבה נוספת לכך שהשיית בחן את דוד בעשיית חסד עם הצאן, כי הקב"ה מנסה את האדם ובוחן את מדריגתו דואק בדברים קטנים, ובהתנהגותו בחיי השיגרה שבכל יום. כי לפעמים כאשר אדם עומד בפני נסיון גדול וקשה והוא גודע לכך שזו עת נסיון, יתכן שאף מי שאינו בעל מדריגה גבוהה יתאמץ לעמוד בנסיון ואף יצליח בכך, וא"כ ההצלחה הזו אינה משקפת את מצבו האמיתי והתמידי של המנוסה. אבל הנסיונות הפעוטים שבחיי היום-יום שאדם אינו רואה בהם נסיון כלל, ואינו מתאמץ במיוחד לעמוד בהם, בזה נמדד ונבחן מצבו האמיתי ומדריגתו הרוחנית. לכן בחן השיית את דוד במידת החסד לפי התנהגותו היומיומית בעבודתו עם הצאן, וכאשר שם נתגלתה מעלת החסד הגדולה שבו, היתה זו הוכחה לרומם מדריגתו בחסד.

7

Rashi comments that when Moses gave the Torah to the Levites, the rest of the people all came to him to complain, "Moses, our teacher! We too stood at Sinai to receive the Torah and it was given to us also, so why are you giving your own tribe control over it? At some point in the future the Levites will say that it was given only to them and not to us." When he heard this, Moses rejoiced, saying, "Today you have become a people."

Why would they think the Levites could ever say that the Torah was not given to the whole people? Certainly they knew that everyone present at Mount Sinai received a share in the entire Torah; even those laws that pertain only to the Kohanim were taught to the elders of the nation as a whole (cf. Vayikra 21:24).

In answer, we may say that Moses gave the Torah to the Levites because, lacking any share in the Land and free from the burden of working, they could devote themselves to studying and preparing themselves to teach Torah to the people and issue rulings for them, as Moses said in his final blessings (33:10), They shall teach Your ordinances to Jacob and Your Torah to Israel. The people's grievance was: "Even though we will have to work the land, there is no question that our principal activity will be in Torah, and we also will be qualified teachers of Torah. Furthermore, many of us will devote ourselves exclusively to Torah and do no work at all. Therefore, we see no reason why the Levites should be given preference over us."

* Thus their real concern was that someday the Levites might claim that only they had the right to be teachers and judges. This attitude pleased Moses because he recognized that the Torah's goal is for everyone to aspire to reach the level of being a teacher, a judge, or even a prophet.⁴

If so, why did he still entrust the Torah primarily in the hands of the Levites?

It seems he was afraid that if the entire people had such a fervent desire to learn Torah, they would come to think of the Torah as public property which everyone has the right to interpret however he sees fit.

Indeed, this was the argument of the Sadducee Elazar ben Poirah, who maintained that "the Torah is lying in a corner, and whoever wishes may come and take it" (Kid'dushin 66a).

It was this concern that led Moses to entrust the Torah to the Levites, who were giants in Torah and were designated for that function. We may add that today this role is filled by all the well-known Torah giants, who come from all the tribes and have exactly the same status in this regard as the Levites.⁵

14

ביאורם של דברים: לכאורה היה מקום לקושיא, כי "מצאתי" הוא לשון מציאה הבאה בחיטת הדעת דווקא ולא על ידי יגיעה; היאך אם כן נאמר כאן "יגעתי ומצאתי תאמרו"? אך האמת היא כי אמנם כך הם פני הדברים, אדם עמל ויגע, ולעיתים הוא קרוב ליאוש, ולפתע הוא זוכה להצלחה, ואז הוא שמח עליה כמי שמצא מציאה. ויש מקרים שבהם אדם מנסה ומתיגע בלי שרואה שום סימן ברכה, ולפתע באה הברכה מכיוון שהוא עצמו כלל לא ציפה לו. כך הוא מהלך הדברים ביגיע כפיים, וכך הוא גם בבקשת עליה רחמינית.

* "האור הגדול שבקע כשזכו שיתן להם ה' לב לדעת, עינים לראות ואזנים לשמוע" מתנה היא. אבל זכו לו כתוצאה מיגיעה רבה, מחיפוש, חקירה והתעמקות בדברי תורה. עד אותו יום לא ניתן להם הדבר, כי לא דרשוהו. רק ביום אשר בו אמרו למשה: "אף אנו שיבלנו את התורה ומה אתה משליט את בני שבטך עליה! תהי התורה מורשה לקהילת

יעקב!" אר"א אמר משה: "היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך", אר"י שהוכחתם את גודל חיבתכם וחשקכם ללימוד התורה, יתן ה' לכם גם לב לדעת אותה.

ובדרך אחר, משה רבינו שמע מבני ישראל שהם דואגים על דורות הבאים דוה היתה טענתם אפשר שבני לוי יאמרו באיזה זמן מן הזמנים שהתורה ניתנה להם ולא לבני ישראל. תביעה זו סימן שאינם חיים רק בשביל עצמם אלא דואגים גם בעד אחרים ובעד דורות הבאים, זה יסוד הבריאה כולה שחיי בן ישראל הוא בעד חבריו, אינו דואג רק בשביל עצמו אלא דואג גם בעד חבריו וגם בעד דורות הבאים. זהו זכות הקיום של בני ישראל לכן "היום הזה נהיית לעם".

126

וכן מצינו שעמון ומואב נאסרו מלבוא בהקל ה' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ומים בצאתכם ממצרים (דברים כ"ג: ד). ובארנו שביסודו אינו עונש אלא הוא מציאות, בני ישראל רחמנים ביישנן וגומלי חסדים (יבמות ע"ט ע"א), אינם חיים בעד עצמם אלא דואגים בעד אחרים, עמון ומואב שלקיים במדה זו שאינם דואגים בעד אחרים רק בעד עצמם אינם ראויים לבוא בהקל ה'.

קיא קיט לקח טוב 13

עד בכלל או עד ולא עד בכלל? שואל הגר"ח ארנטרי זצ"ל בספרו "קומץ המנחה" כלומר, האם גם "היום הזה" כלול בתקופה שבה לא נתן להם ה' לב לדעת עינים לראות ואזנים לשמוע, או שמא כוונת הכתוב לומר עד היום הזה, אבל יום זה עצמו מהווה כבר תקופה חדשה!

מדברי רש"י, אפשר להסיק כי ביום ההוא כבר היה להם לב לדעת וכ"י. וזה לשון רש"י: "עד היום הזה - שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמו שכתוב (לקמן לא): 'ויתנה אל הכהנים בני לוי, באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו: 'משה רבינו, אף אנו עמדתו בסנין וקיבלנו את התורה וניתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה,

ויאמרו לנו יום מחר לא לכם ניתנה לנו ניתנה. ושמח משה על הדבר. ועל זאת אמר להם: 'היום הזה נהיית לעם וגו' (לעיל כז) - היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום". * משמעות דברי משה "היום הזה נהיית לעם" - היום הגעתם להשקפה הנכונה. משך הבין מתוך דבריהם כי בלב השבטים ניצתה השאיפה שהתורה תהיה נחלתו של כל העם ולא של שבט לוי בלבד. בכך הם הראו רצון חזק ותשוקה יוקדת ללימוד התורה.

לחברת הדברים נעיין בפסוקים שבתחילת פרק כט. משה רבינו אומר לישראל: "אתם ראייתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים וגו'. המסות הגדלת אשר ראו עיניך, האתה והמופתים הגדלים החם. ולא נתת להם לב לדעת" וגו'. לכאורה נדמה שיש כאן תוכחה, ואם אכן נכון הדבר יש להבין מה התביעה עליהם, הרי אם ה' לא נתן להם לב לדעת וכ"י אין הם אשמים במצבם! ועוד, האם אין בכך שלילת הבחירה החפשית, שהרי אם לא ניתן לאדם לב לדעת, כיצד יוכל לבחור בטוב?

אמנם שאלה זו קשורה בסוגיא העמוקה של ידיעה ובחירה, אך מכל מקום, על פי שאלה נוספת, נוכל להשיב עליה במידה מסוימת.

מאמינים אנו באמונה שלימה שכל משאלותינו הגשמיות כגון עושר, כבוד, גבורה ובריאות. הינן מתנות חסד של הקב"ה. אף על פי כן אין אנו מצפים לטוב הזה באפס מעשה, אלא עובדים ועמלים, ומחכים לקיום הפסוק: "למען יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ידיך אשר תעשה". מקור הברכה נמצא מכבר, והאדם צריך לעמול ולגלותו באיפת אמן. כשם שאין ההשתדלות בעניינים הגשמיים מהווה סתירה לאמונה שההצלחה במעשינו באה מאת ה', כך אין כל סתירה בין לימוד ועיון במטרה להבין את הדעה הנכונה לבין ציפייתנו לחסדי ה' שיתן לנו לב לדעת את אמת התורה. סייעתא לדברינו אנו מוצאים בגמרא: "אמר ר' יצחק: אם יאמר לך אדם 'יגעתי ולא מצאתי אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, 'יגעתי ומצאתי תאמן. הני מילי בדברי תורה, אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן שמאי" (מגילה ו:).

17

No, there is something else here, something much more profound, more electrifying. You know what the Midrash is telling us here? It is an amazing thing, astounding, astonishing, staggering. The Midrash is telling us that the human will is an irresistible force. If the will is focused and genuine, nothing can stand in its way. If you see someone doing ordinary work but being diligent and intense about it, if it is clear that this person has an intense and powerful will to succeed, you can be sure he will one day stand before kings. He will reach the highest levels of success. Why? Because he has harnessed the power of one of the most potent forces in creation – the human will.

The Midrash is telling us that the limitations of nature cannot restrict the human will. If a person wants to do something, if his will is strong and pure and powerful, nothing is impossible. If nature stands in his way, then nature will have to change. If a stone has to be transported to Yerushalayim, it will get there. If there is not enough money to hire workers to do it, then the Almighty will send down angels from Heaven to do it, but one way or another, it will get done!

18

Do you know why they were successful? Because they willed it to be! Not some lazy desire for greatness while they turned over to sleep on their other side. Their will expressed itself by their iron determination, by a burning drive that did not let them rest or go to sleep when they could learn a few more lines, a few more words. Limitations of nature, limitations of inborn intellectual faculties cannot stand before this kind of human willpower, and the Almighty gave them everything, all the skills, all the talents, all the faculties they needed to succeed. Their intense efforts revealed the extent of their *vatzon*, their will, and earned them a great measure of *siyata dishmaya*, divine assistance.

19

At the end of *Sotah* (49a), the Gemara brings different viewpoints among the Tana'im regarding what the condition of society will be like before the arrival of Mashiach. Each of the Tana'im concludes his statement by saying, "On whom can we rely? On our Father in Heaven!" At first glance, you would think that these are words of consolation. Things are going to be so bad, so corrupt, so degenerate, but we'll rely on our Father in Heaven.

*Not so, says the Gerrer Rebbe. That's not the intent of the Gemara. These are not words of consolation. They are the expression of yet another dimension of the problem, perhaps the most tragic dimension. In those deeply troubled times, says the Gerrer Rebbe, people will be paralyzed into inaction. If you ask them to do anything, they will say, "I cannot. I don't have the power. I don't have the ability. We have to rely on our Father in Heaven. We, by ourselves, can't do anything." That is the tragedy.

We're weak. We're harried and confused. We think we are powerless, that we do not control our own destiny. But this is not the truth. Of course, we know that the Almighty controls the world, but does that mean that we have to be frozen into futility? Does that mean we have to accept mediocrity passively? No, absolutely not. We can move the world, but first we must have the will to do it.

קובץ סייעת 15

הביאור הוא, דוקא ביום הזה נהיו לעם ולא קודם משום דעד אותה שעה היה כל התורה אצלם בגדר נתינה, הקב"ה נתן להם את התורה אע"פ שלא עשו שום השתדלות לקבל את התורה, ובאותו היום שבאו בטענה על מה שנתן ספר תורה ללוי ורוצים שיתנו להם ספר תורה ג"כ כדי לבטל טענת בני לוי, כי יתכן שבאיזה זמן מן הזמנים יאמרו בני לוי שהתורה היא שלהם ולא של בני ישראל. דבר זה נחשב השתדלות לקבל את התורה, מעתה התורה אצלם בכחינת קבלה, "לכן היום הזה נהיית לעם" שיצאנו מגדר נתינה לגדר קבלה. [קובץ שיחות ה"ד במדבר]

16 שער פרשת כי תבא חיים תבא

וְיָשָׁב אֶל-אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

ויש להבין את לשון המקרא, הואיל והקב"ה לא נתן לישראל לב לדעת, מה לו למשה רבינו ע"ה אשר ילין עליהם.

ונראה ביאור פשוטו של מקרא, שהקב"ה הראה לעם ישראל אותות ומופתים במצרים ובמדבר, אשר היו לכאורה חייבים להביא את ישראל לדרגת אמונה גבוהה שאין אפשרות לחטא, ועל כך נאמר, שהואיל והעולם נברא כדי שתהיה בחירה בין טוב לרע, מנע הקב"ה את הידיעה המוחלטת מן הלב, וכל זמן שלא באו עם ישראל מיוזמתם לבקש את התורה לא הייתה התורה מונחת בתוך ליבם.

*ומכאן אנו למדים לאיך גיסא. כי ברגע שנתנו ישראל דעתם ורצונם להשיג את התורה בכל לבבם, נתן ה' להם לב לדעת, עינים לראות,

ואזנים לשמוע. ולימוד זה הוא הלימוד הגדול ביותר אשר שייך בעולם, ועליו נאמר (משלי ב, ו) 'כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה'.

תשנ"ט

20

Our problem is not that we don't have the opportunities to grow. It is that we don't have the proper will and desire to grow. In all circumstances, there are always excuses. The kids were sick. The boiler broke. I had to work overtime. I was so tired when I came home and I had to spend some time with the family. We know the excuses, and they're all valid excuses. But they don't really explain our failures.

We fail because we despair of being successful. We fail because we do not believe that we have it within us to succeed. It is not the interposition of obstacles that prevents us from succeeding but our own lack of confidence and determination and sheer will.

We fail because we are making a mistake. Because the truth is that we do have it within us to succeed. Because the truth is that each of us possesses the most incredible divinely-empowered instrument that can help us smash all obstacles and scale all peaks. It is called the human will. And where there is an honest will, we can transport a stone to Yerushalayim.

שמי היום - ה' 21

הסיבה שאיננו מצליח לעמוד בעבודת התשובה, משום שמתחילת דרכו חסרה לו השאיפה להגיע אל שיא השלימות, הוא משלה את עצמו בהישגים של שינוי מעשים לשנות איזה קילקולים, ומסתפק בדרגה זו של "בעל תשובה". ולא שת ללבו להרגיש שקל לו לאדם לשנות אי אלו ממעשיו, יותר מאשר לשנות את כל דרכיו.

וככל בנין העומד להבנות צריך תכנון מראש מהמסד ועד התפוחות, א"א

להתחיל בחפירת היסוד ללא תכנון הקומה העליונה, כך גם בתשובה צריך לשאוף מראש ל"עד ה' אלהיך". אם אין לו את התכנית והמטרה מתחילת דרך התשובה להיכן שאיפתו צריכה להגיע, הרי לעולם הוא לא יגיע, עבודת התשובה אפשרית רק אם מתחילת הדרך תהא שאיפתו לשינוי ערכים, להגיע אל שיא השלימות, ולא להסתפק בשינוי מעשים בלבד.

"ויאמר אלהים שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם חיים" ויברית לב. **מאוביאר רש"י**: וז"ל צריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואוזניו **מכוונים לדברי תורה** וכן הוא אומר "בן אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך" וחרי דברים ק"ץ ומה תבנית הבית שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה צריך אדם שיהיו עיניו ואוזניו ולבו מכוונין, להבין ד"ת שהן כהררין תלויין בשערה עאכ"ו. עי"ש.

"שימו לבבכם" - "שים לבך" - זה החיוב - שכל ליבו של אדם יהיה על ד"ת, וליא טגי בידיעות התורה.

"ליא נפלאות היא ממך ולא רחוקה היא... כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" ודברים ל, יד) וביאר הספורנו וז"ל "לא נפלאות היא סמוך" - שתצטרך לנביאים, "ולא רחוקה היא" - שתצטרך לחכמי הדור שפרשו לך. "בפיך ובלבבך לעשותו" - להכיר בלבבך את חטאיך ואח האל שחטאת לו להתחרט ולהתודות בפיך, עכ"ל. **הכרה בעומק הלב - היא המפתח לתשובה, והיא הגורמת למהפך אצל האדם.**

"חַרְמְבִין בַּסֵּפֶר יִצְרָה (פ"א מ"ג) בביאור ענין דעת וז"ל דבר הנראה לעין כמ"ש "אתה הראית לדעת" - מבשרי אחזה אלוה". הרי שידועה אמיתיות היא כאשר הידיעה הזאת נחשבת כראיה שהיא הרגשה חושית ובספר חרדים (פ"א) ביאר את דברי הנביא "ותופסי התורה לא ידעוני" - וז"ל שלא ידעוני כאילו רואים אותי בחוש, בחינת - "שיייתי ד' לנגדי תמיד". ווע"ע בר"מ מורה נבוכים בסוף ספרו שביאר - "השכל יודוע אותי" - היינו ידועה החיננות על האדם להגיע למעשה, עי"ש.

ובדרך אחר הנה במדבר משה רבינו סידר כל התורה לפנייהם כשלתן ערוך, בני ישראל לא הוצרכו ולא עשו שום השתדלות בקנין התורה, ודאג משה רבינו שלא תתקיים התורה בידם משום שלא קיימו בעצמם דברי רבינו יונה "אכן צריך האדם בשמעו המוסר לעורר נפשו ולשום הדברים אל לבו, ולחשוב בהם תמיד, ועליהם יוסיף לקח, ומלבו יוציא מלין, ויתבודד בחדרי רוחו, וישוב יהפוך יד תוכחתו על נפשו, ולא יסמוך על תוכחת המוכיח לבדו. ותוכחתו לבקרים ולרגעים תהיה, עד אשר תקבל נפשו המוסר, ועד אשר תטהר" (שערי תשובה שער ב, כ"ו). משה רבינו הבחין שמצב זה מסוכן, אבל כאשר שמע שהם דואגים שהתורה תשאר בידם וע"י זה הראו שנכנס לגדר "עליהם יוסיף לקח ומלבו הוציא מלין" שמח, שמעתה תשאר התורה בידם.

זהו מה שאמר דוד המלך ארבעים שנה אקוט בדור ואמר עם תעי לבב הם והם לא ידעו דרכי (תהלים צה: י). כל הארבעים שנה היו עומדים בסכנה שלא תשאר התורה אצלם מפני שלא קיימו דברי ר' יונה "ועליהם יוסיף לקח ומלבו יוציא מלין", זהו ביאור תעי לבב שלא ידעו את הסוד הזה. [קובץ שיחות ח"י ויצא א]

באר לב - לדעת התורה רג

לב - לדעת

ולא נתן ד' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה ואורך אתכם ארבעים שנה במדבר... לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם למען תדעו כי אני ד' אלוהיכם. (דברים כט, ג - ה)

וביאר הרמב"ן - "לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם" - הטעם לא אכלתם ממנו שתוכלו לחיות ממנו, כי עיקר מחייתם במן היתה - למען תדעו כי אני ד' אלוהיכם" - המחיה אתכם במעשה הנס, עי"ש. ומבואר בדבריו שמה רבינו טוען עליהם שבמשך כל שנות הליכתם במדבר לא היה להם לב לדעת את ניסי השי"ת על אף שכל קיומם היה בנס. ווע"י במלבי"ם שם שביאר ביאור אחר, ולפי"ד המלבי"ם מובן מדוע נקט - "יין ושכר לא שתיתם".

וצריך להבין, איך יתכן שדור דעה כזה שראו יצי"מ על כל אותותיה, וראו בכל רגע שקיומם הוא בנס לא יכירו בניסי השי"ת, וכי בשופטני עסקינן? אתמהא!

ונראה לבאר: כ' רש"י וז"ל - "ולא נתן ד' לכם לב לדעת" - להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו. עי"ש. הביאור נראה - שאין הכונה כאן לידיעה רגילה בחינת - "ידיעת היום" שזה ודאי שידעו את כל ניסי השי"ת, אולם התביעה עליהם היא על החוסר - ב"לב לדעת" חסרון ההכרה בלב, שהידיעה תהפך להיות כמורגש בלב. שזוהי בחינת - "חשבות אל לבבך".

כ' הרמח"ל (ורדך עץ החיים) וז"ל כי ידיעת האמת מחזקת הנשמה ומרחקת ממנה היצר ודאי ואין דבר מחליש הנשמה לפני היצר כחסרון הידיעה, ואם היתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני האדם לא היו חוטאים לעולם, אף לא היה אפילו היצר קרוב אליהם ושולט עליהם כמו שאינו שולט במלאכים, עכ"ל.

"אם היתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני אדם" - זוהי בחינת החכרה - "לב לדעת" שגורמת לדיקות בהשי"ת, וכאשר האדם דבק בחשי"ת הוא לא חוטא, ואם מצאנו שדור המדבר חטאו, זה נובע מחוסר ירונתם בחכרה בחינת "לב לדעת".

21

אמרו חז"ל: (ולקו"ש משלי א') היכן היא החכמה מצויה ר' אלעזר אוקו בראש ר' יהושע אומר בלב. וכ' הרמב"ן (בדרשותיו - דרשה לחנוכה) ז"ש שלמה "הט אזניך ושמע דברי חכמים" בא להכריע בין ר"א ובין ר"י, ובא לומר שדברי שניהם קיימים... לומר שהחכמה בראש ומשם מתפשטת בלב... עי"ש בכ"ד. החכמה בראש היא בגדר "ידיעה" ואילו כשהיא מתפשטת ללב היא בגדר "הכרה".

חיים על לבבך" - פרש"י לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם שומנה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה. דיוטגמא מצות המלך הבאה ממכתב עי"ש.

"חיים זהו ד' אלהיך מצוך לעשות... ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים כו, טז). ופרש"י "חיים זהו ד' אלהיך מצוך" - בכל יום יהיו בעיניך כחדשים כאילו בו ביום נצטוית עליהם, עי"ש.

מבואר שהתורה מצוה אותנו להרגיש את דברי התורה כל יום כחדשים ולכאורה איך אפשר להרגיש כך כאשר ההרגל - מסלק כל ריח של חדוש. ומצאתי במכתב מאליהו (ח"ד עמוד 301) שכ' שכאשר הדברים מוגיעים אל חלב באמת, אינו מתיישן לעולם, וזה החילוק בין הנאת עוה"ז שמתרגלים אליהם בנקל והן מתיישנות ובטלה ההתפעלות ואין הנאה. אבל ברוחניות זה כמו לחם הרי ממש בכל יום אדם רעב ללחם, ואם כי החתופעות החיצוניות מתיישנות, אבל מה שבלב ממש נשאר לעולם רענו. (נמצא שחתביעה שלעולם יהיו בעיניך כחדשים היא תביעה לפנימיות חלב, עי"ש.

23

ומה מדוייקת לפי דבריו הסמיכות של - "בכל לבבך" לחיוב שיהיו בעיניך כחדשים. "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך חיים על לבבך" חרי ש"חיים" סמוך ל - "על לבבך". וכן הפסוק - "חיים זהו ד' אלוהיך מצוך לעשות" סמוך ל"ושמרת ועשית אותם בכל לבבך". משום שהדרך להרגיש בכל יום כחדשים נובעת מזה שהדברים יגיעו עד לבבך.

וכן הפסוק "ולא נתן לכם ד' לב לדעת... עד היום הזה", הביא רש"י שני חיים הזה חוזר על הפסוק שנאמר לעיל (כו, ט) "הסכת ושמע ישראל חיים הזה נהיית לעם", ופרש"י שם - בכל יום יהיו בעיניך כאילו היום באת עמו בברית, עי"ש. ולדברינו זה נפלא דהיות והתביעה עליהם היתה שלא חייה להם - "לב לדעת" - וכפש"נ זוהי בחינת ההכרה בלב שגורמת לדיבוקות. לכן כעת שבאותו יום הוכיחו שהם דבקים במקום, נאמר להם חזרו שירגישו בכל יום כאילו היום באו עמו בברית.

"ולא נתן ד' לכם לב לדעת... עד היום הזה" - פירש"י: שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר תורה לבני לוי כמ"ש "ויתנה אל הכהנים בני לוי" באו כל ישראל לפני משה וא"ל משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה וניתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבטך עליה ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נתנה לנו נתנה, ושמח משה על הדבר ועל זאת אמר להם - "היום הזה נהיית לעם" היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום, עכ"ל.

* הרי שאת החסרון של - "לב לדעת" שהיה להם ארבעים שנה, שהוא חוסר ההכרה הגורמת לאי דיבוקות במקום, הם השלימו כעת בזה שתבעו שהתורה תהיה שייכת להם.

אלא שיש להבין מהי תביעתם, וכי יש צד שהתורה לא ניתנה להם והרי כל התורה מלאה בציוויים אליהם - "דבר אל בני ישראל". וראיתי מביאים בשם הרש"י מקלם שכ' שאף שאין שום אמת בטענתם, וכל חששם לא היה אלא בגדר חשש שוא שנובע מרגישות יתר, אולם היות וחששות כאלו נובעים כאשר לאדם יש דבר יקר ולבו מרגיש אותו, והם דיברו מרגשות ליבם מפחדם, בזה גילו שהדבר איכפת להם, עי"ש ולדברינו הפשט הוא שעד היום הם הגיעו רק לבחינת ידיעת ד'. וכעת שתבעו דבר מסערת ליבם גילו שהגיעו לשלימות גם בבחינת - "לב לדעת", לכן שמח משה ואמר שרק כעת שהדבר הגיע לליבם - הם התהוו לעם.

26 לשון כי תבוא חסידים רעם

מצוך היום, ובפסוק היום הנה ה' אלקיך מצוך, שיהיו המצוות חביבין עליך בכל פעם מחדש כאלו היום נצטוו עליהם, ועין שם. והנה מי שהוא במדרגה זו, בבחינת 'היום' בחינת התחדשות, אזי בעיניו יראה ובאזניו ישמע ולבבו יבין גדלת הבורא ברוך הוא. לאפקי מי שפול עבודתו ומעשיו כדברים המתישנים, אזי אין לו לב לדעת ועינים לאות ואזנים לשמע. וזהו ולא נתן ה' לכם לב לדעת נו' עד היום הזה, פרוש עד שפא לבחינת 'היום' בחינת התחדשות וכנ"ל, ודי למבין.

של שער דרך / פרשת כי תבוא - סליחות וראש השנה

נהיית לעם - משנתתם לבכם לדעת

עוד ימים אחדים נותרו עד שנעמוד כולנו למשפט ביום הדין הקרב ובא. אין מי מאתנו, שלא למד ולא שמע על גדלותו ומהותו של היום. כולנו גם נוכחנו לראות את תוצאות המשפט של ראש השנה שעבר כפי שבאו לידי ביטוי במשך השנה החולפת, ועל אף משמעותם החמורה של הדברים, בכל זאת לא ניכר בנו שום שינוי ולא מורגשת בתוכנו התעוררות כפי שהיה מתחייב. ובהכרח אנו מבינים, שאין די בידיעה ובראייה חיצונית בלבד, ועל כך רצוננו להרחיב את הדיבור.

בפרשת כי תבוא (כט א-א) אנו קוראים: 'ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו. המסות הגדלת אשר ראו עיניך האתה והמפתים הגדלים ההם. ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה.'

ורש"י (שם א) כתב: 'ולא נתן ה' לכם לב לדעת - להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו. עד היום הזה - שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמו שכתוב (דברים לא ט) ויתנה אל הכהנים בני לוי, באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו, משה רבינו, אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה ונתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר: לא לכם נתנה, לנו נתנה. ושמח משה על הדבר, ועל זאת אמר להם היום הזה נהיית לעם וגו' (שם כו ט), היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום.'

ולכשנתבונן נראה כי בדברי רש"י הללו מונח יסוד גדול, שהרי כלל ישראל באותו דור ראו בעיניהם דברים שלא ראה שום דור אחר, אותות ומופתים

- גבורותיו ותהילותיו של הבורא יתברך, ובכל זאת וחרף היותם מושגחים ארבעים שנה בדרך נס ופלא, לא נקראו עד כה בשם 'עם', ורק ביום זה - שעה שהוכיחו דבקותם וחפצם בה' יתברך - נעשו לעם. כלומר, ההכרה העצמית שהתגלתה בדבריהם בשעה זו, היא הסיבה שמחמתה נעשו עם ה', ולא האותות והמופתים אשר ראו עיניהם.

נמצאנו למדים, שאף אם אנו בקיאים ומבינים בענייניו של יום, מתוך העיון בספרים המדברים על כך, ומתוך דברי חכמים שזכינו לשמוע, בכ"ו בקיאות והבנה זו אינם מוכיחים על שייכותנו העצמית לתוכנם של הדברים. רק התעוררות עצמית הינה עדות על השגתנו הרוחנית. והתעוררות זו הינה תוצאה של עבודה רבה בדעות ובלבבות, הנובעת מן האדם עצמו מתוך התבוננותו האישית ובקשת האמת שלו, והיא ורק היא, יכולה להשפיע עליו באמת.

ההתקרבות אל הבורא כפי השיעור שידע אותו מתוך עמל נפשו

דברים אלו הינם יסוד וכלל בכל ענייני עבודת השם, ושיעורה של העבודה הזו מתבאר מתוך דברי הרמב"ם בסוף הלכות תשובה (פ"ה ה'): 'דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו שלאדם עד שישגה בה תמיד כראוי ויעזוב כל שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר בכל לבבך ובכל נפשך, אלא בדעת שידעוה, ועל פי הדעה על פי האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה.'

הרי שבכדי שידע האדם את בוראו בלבבו ויהיה דבוק בו, נדרשת ממנו עבודה רבה הנובעת מן הפנים והתמסרות מוחלטת בלב ובנפש, כלומר רצון עז ומוחלט להדבק בה' יתברך, ורק כך יוכל להשיג מטרה זו, ואילו בעיון בספרי מוסר ובשמיעת דברי המוכיחים אין די.

בכדי שנוכל להתחיל לעורר את עצמנו לעבודה פנימית של תשובה, נראה כי צריכים אנו תחלה לערוך דין וחשבון בתוכנו, להתבונן ולחשוב היכן אנו אוזנים באמת ביחס לחובתנו כלפי השל"ה, וההכרה הפנימית אשר תתעורר בנו מתוך כך, תגרום לנו להבין באמת עד כמה זקוקים אנו לימים גדולים וקדושים אלו, כפתח להצללתנו הרוחנית, ובמה וכיצד עלינו להשתדל להשתנות. וככל שנרבה

להעמיק ולהרבות דעת, דעת במובן של חיבור אל הדברים, כך נזכה יותר ויותר להשתייך אל פנימיות עבודת הימים הללו, וכפי שכתב הרמב"ם: 'ועל פי הדעה תהיה האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה.'

אכן בלא העבודה הזו, עלול הרגש שבתוכנו להיות נמוך וכהה, ובאופן זה עלולים הימים הקדושים הללו [וכך גם שאר המועדים] לחלוף לידנו חלילה, מבלי להותיר בנו כל רושם רציני עמוק ומושרש.

יסוד לדברנו המה דברי רבינו יונה (אבות פ"א מ"ד) המבאר את דברי הלל: 'אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני.' 'אם לא אוכיח עצמי שארזו עצמי במצות, מי לי להוכיחי ולזרוני, כי זרוח האחרים טוב הוא לפי שעה, אבל כשיעורר האדם את עצמו בכל יום ויום יוסיף לחשוב מחשבות לעשות מלאכת ה' ואין שכחה לפניו כאשר לבו חפץ והוא דרך ישר לפני איש.'

וקפצה לו הדרך, ובאותו המקום נגלו לו מראות אלקים ונאמרו לו היעודים וההבטחות על ענינו של כלל ישראל ושמירתו.

למדנו אפוא שהצלחתנו הרוחנית תלויה במידת ה'היב דעתא' שלנו, היינו בנתנית הדעת ובהתעוררות הלב הנובעת מצדנו. ואם לא כן, יכולים לחלוף על פנינו הימים הקדושים הללו בלא שהשגנו בהם מאומה חלילה.

היראה מפני הדין מגינה מן הסכנה

אולם עוד קודם לכן עלינו להתגבר על מכשול אחד אשר מעכב אותנו מלהיכנס תחת עול העבודה הזו, מכשול זה הינו תחושת הפחד הנלווית אל עבודת הימים הללו, ומתוך הרצון להימלט ממנה, אנו מבקשים להסיח דעת מן העבודה בכלל.

אולם לא כך הוא הדבר באמת, שהרי הצורה שבה ננהג לא תשנה את המציאות, יום הדין יבא בין כך ובין כך, וההתעלמות לא תשנה עובדה זו, ודומה הדבר למשחק ילדים אשר מדמים לחשוב בשעה שפניהם מכוסות, שכשם שאין הם רואים כך אין הם נראים.

אמנם האמת כפי שהורנו הגאון רבי ישראל סלנטר זיע"א, שדווקא פחד זה הוא סגולה נפלאה לזכות בדין, וככל שאדם ירא מן הדין ונכנע מפחד הדין גאון עוזו, כן גדל סיכוי לזכות בדין. וכך כתב (אור ישראל ז):

האחת גופני אשר האדם הוא וב"ב התלויים עליו בסכנה גדולה, לעת דין הגדול, היא עת תקיעת שופר בר"ה, אשר האדם נזכר ונשפט על מעשיו, והוא בעת הלזה נדמה לכהן גדול בעת שנכנס לבית קודש הקדשים, כמאמר חז"ל (ר"ה כג) שופר בר"ה כיון דלזכרון הוא ככפנים דמי ע"ש. ומה יחדר לב האדם האוהב את עצמו ואת ב"ב התלויים עליו וכו' להטיב דרכו, ולכל הפחות לשבור רוחו בשברון לבב אשר הוא יסוד הראשי להיות מגן על הסכנה הגדולה המרחפת

כמאמר חז"ל (ר"ה טו): כל שנה שרשה בתחילתה כו', הוא שברון הלבב וכמאמר ז"ל בר"ה (כו): כמה דכייף אינש דעתיה טפי מעלי ע"ש.

ע"כ נחלצה נא חושים להחיות בקרבנו את ההתעוררות הפנימית ולהתנער מהאדישות והשאננות. וה' יתברך יכתבנו בספרם של צדיקים, ויקיים בנו (דברים ד ז) 'אתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום'.

34 Teshuva - R. Shmuel Bershter.

Facing Backwards

In this vein, R' Shneur Zalman of Liadi explains the verse in Yirmiyahu that says, in criticism of the people of Israel: כי פנו אלי עורף, ולא פנים, which translates as, "they turned their back to Me, not their face." R' Shneur Zalman asks: the words פנו אלי (they faced Me) clearly indicate that the people are facing Hashem. How then can the verse proceed to say that they have their backs to Him? If so, then they are not facing Him!

He answers that the rebuke is over the fact that the people are facing Hashem, and yet they still have their backs turned to Him! It is possible to be face to face with someone and still feel that he is "distant," i.e., not really connected to or engaged in the encounter. This is how the people are described as performing their mitzvos. On the one hand, they are performing them with full consideration of their laws and details, and to that end they are referred to as "facing Hashem." However, at the same time they have "turned their back to Him," for their mitzvos are distant and devoid of inner content. Part of doing teshuvah in the fullest sense

of the word is to come back to "face Hashem" with our actual faces, and engage in the mitzvos with religious and inner feeling.

ובדרך זו כתב בשערי תשובה (ש"ב כו) על דברי הלל הנ"ל: 'ביאור הדבר, אם האדם לא יעורר נפשו מה יועילוהו המוסרים, כי אף על פי שנכנסים בלבו ביום שמעו, ישכחם היצר ויעבירם מלבבו, כענין שנאמר (הושע ו ד) וחסדכם כענן בקר, ונאמר (משלי י ט) כסף נבחר לשון צדיק, לב רשעים כמעט. פירושו: מוסר הצדיק זך בלי סיג ולשונו נבחר, אבל לב הרשעים השומעים מוסרו רגע אחד הוא וכו'. אכן צריך אדם בשמעו המוסר לעורר נפשו ולשום הדברים על לבו ולחשוב בהם תמיד, ועליהם יוסיף לקח, ומלבו יוציא מלין, ויתבודד בחדרי רוחו, וישוב יהפוך יד תוכחתו על נפשו, ולא יסמוך על תוכחת המוכיח לבדה, ותוכחתו לבקרים ולרגעים תהיה, עד אשר תקבל נפשו המוסר ועד אשר תטהר'.

שמיעת דברי מוסר אינה בגדר עבודה

על הדברים הללו עוררנו הגר"י לוינשטיין (אור יחזקאל ימים נוראים עמ' קצב) וכך אמר: *העיקר הנדרש מאתנו היא העבודה העצמית, ואינה מספקת שמיעת דברי חכמה ומוסר מפי אחרים. והדברים נאמרים בעבודת האדם התמידית, על אחת כמה וכמה בעבודת האלול שהיא עבודת הנפש ודאי שהעיקר שיתגיע מעצמו ולא יסתפק בשמיעת המוסרים, ונאמר (ישעיה נז טו): ונשמות אני עשיתי, כל זמן שלא נמצא האני עשיתי, לא פעל מאומה'.

ואחד שהביא את דברי רבינו יונה הנ"ל הוסיף: 'ראו כמה עבודה ויגיעה חייב לעמול עד אשר יוכלו דברי המוסר והחכמה אשר שמע והקשיב והבין, לחולל מהפיקה בנפשו ולשנות ארחות חייו, כי בלעדי זאת אף לאחר שהבין ונכנסו הדברים בתוך לבו, מ"מ מיד ישתכחו ממנו ולא יעזרוהו מאומה, ומעתה פשוט באשר נוגע לעבודת ראש השנה שעיקרה להיות ניהם על רעתו ולהרגיש את העקמומיות שבמעשיו, ומכח זה חייבת לבוא מחשבה בדבר השינויים שחייב

לעשות במהלך ימי חייו, וכל שאינו ניהם אין לו תקוה למאומה. ודאי כל שג *יעבוד עבודה עצמית לא תהיה עבודתו עבודת הנפש, וכל מעשיו הם רק מלומדה רק שנדמה לו שיש בהם פרומקייט ורוחניות'.

לא נותר בידינו זמן רב, וכבר עומדים אנו לפני אמירת סליחות, תחילתו של שלב נוסף בעבודת החודש הזה. ומפני כן צריכים אנו להזדרז ולערוך חשבון נפש לדעת מה פעלנו בעצמותנו ובפנימיותנו באמת. שכן איש זולתנו לא יוכל לפעול בנו את הפעולה הנחוצה לקראת יום הדין. כי העבודה הזו נמסרה ביד כל איש לחמול על נפשו.

יסודות הנצחיות תלויות ב'היב דעתיה'

על דברי הפסוק בישעיה (נב ג) 'התנערי מעפר קומי שבי ירושלים וגו' אמרו חז"ל * (בראשית רבה עה א) 'כחא תרנגולתא דמנענה גרמח' וביאור הדבר הוא, כי אם יבוא אדם ויבקש לנקות את התרנגולת מעפרה אזי ככל שישתדל לא יועיל, אך כשהיא מתנערת מעצמה אזי בפעם אחת היא מתנקה מהכל. וכך הוא אף לעניין עבודת התשובה, אם יבקש האדם להותיר עבודה זו ביד אחרים לעולם לא ישיג את מבוקשו, אולם אם יקום האדם ויתנער מצד עצמו, ברגע קל יוכל להסיר מעצמו כל חלאת עוונותיו ולהתהפך לאיש אחר.

וכך אמרו חז"ל (ברכות טו): 'אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות'. ופרש רש"י: 'מרדות אחת - לשון רדוי והכנעה שאדם שם על לבו מאליו'.

וכמו כן מבואר בדברי רש"י על הפסוק בבראשית (כח יז) 'ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים': 'ואם תאמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכוהו, איהו עד חרן אזל כדאמרינן בפרק גיד הנשה (חולין צא:), וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הארץ'.

הרי שמן השממ הונחווהו להמשיך בדרכו ולא להתעכב במקום בו זכה לבסוף לגילוי הנורא - אשר כל עתידו של כלל ישראל מונח היה בו. הזאת משום שהוא לא יהיב דעתיה. אולם ברגע שנתן דעתו לחזור - זכה לסייעתא דשמיא

Torah Observant vs. Torah Absorbent

What would lead us to this "distant state" in our performance of the mitzvos? It sounds somewhat counterintuitive, given that we are committed to keeping them. Wouldn't that commitment naturally include the thoughts and feelings that should accompany the mitzvos as well? There may be a number of reasons for this disparity:

- It is much easier to preserve a schedule made up of deeds than the emotional content that is meant to pervade them.
- Additionally, it is significantly easier to focus on the details and parameters of the mitzvos than the Creator who commanded them. Hashem is ultimately unknowable to us, and perhaps we feel that our attention would be better spent if it is turned toward the practical performance of the mitzvos, a matter that is fully knowable and quantifiable.
- Moreover, we are aware that at certain points in history (including our own), the ideas of "religious feeling" and "devotion to the Divine" have been abused as a means of compromising on the performance of mitzvos. We have seen people who righteously decry "missing the forest for the trees," and then respond to this concern by proceeding to cut down all the trees. Thus, we have become wary of such terms, and instead choose to turn all of our energies toward performing the mitzvos as they should be performed.
- Additionally, in our times specifically, success has often come to be defined in the same terms with which we would define a successful computer or some similar device, i.e., by the number of tasks capable of being performed. This leaves mitzvos in danger of becoming boxes to be ticked, instead of meaningful encounters to be experienced.

When God Is a Stranger

This idea is captured very poignantly in a stunning interpretation offered by the Kotzker Rebbe of the words in *Tehillim*: לא יהיה בך אל.³⁷ The straightforward translation of the verse is: "let there not be a strange god amongst you." The Ko'zker Rebbe offered a different reading of these words: "let God not be a stranger among you."

This is a call to all those who are observing mitzvos meticulously — as well they should — not to let Hashem remain a stranger throughout all of their mitzvah-performance. It is a reminder to those who are not conscious of Him in any natural way and do not think of Him as part of their life picture, even though much of their day is devoted to fulfilling His will. Without this awareness, something very important is indeed sorely lacking.

The process of teshuvah is thus about restoring awareness of Hashem, not only with a view to avoiding aveiros, but also to performing mitzvos with content and meaning. That is teshuvah in the fullest sense of the word.

In all for Way - R. Sletker

The Main Thing is the Present

Therefore, our main effort is to treasure every moment of the present and to realize that the only thing we have in the world is now and today. It doesn't take great wisdom to hold onto the present, only the honesty and simplicity to recognize exactly what one needs to do at that instant. For example, a person walking in the streets knows that he should not let his eyes stray to improper sights. When he prays, he knows that he should answer Amen or respond to Kaddish with concentration. In yeshiva, he knows that he should study Torah another hour without interruption—whatever is right for that particular time.

ונתת הכסף בידך

דורשי רשומות אמרו שנוטריקון של שם חודש אלול נרמז בכתוב (שיר השירים ו,ג) "אני לדודי ודודי לי". עתה עלינו לבאר באיזו צורה מתגלה היחס הזה בחודש אלול.

עבודת האדם היא הרצון בלבד

כתב בספר שפת אמת' שעבודת האדם בכחינת איתערותא ודלתא, הוא רק רצונו לבחור לעלות ולידבק בהשי"ת בלבד, ואח"כ מבחינת איתערותא דלעילא ה' עוזרו להוציא רצונותיו מכח אל הפועל. ואלו דבריו, "ודאי דבר ברור שאין שום דבר טוב מן האדם רק מהשי"ת. ואל יקשה לך אם כן אין האדם עושה כלום. תשובה על זה כי עיקר עבודת האדם הרצון שבו, והאדם אשר כל מגמת רצונו לעבדו ית"ש. השי"ת מושיע לו שיעשה מצוות ומעשים טובים כראוי.² וכל מה שהאדם עושה הוא כיון שהיה לו בו מעט יגיעה כחודו של מחט ועל ידי זה עזר לו השי"ת ופתח לו כפתחו של אולם עד שבא לידי מצוה.³ גם האדם עצמו אינו יכול להשיג מה ממנו ומה מהשי"ת עכ"ד.⁴

מרצון האדם נעשה צנור של השפעה מלעילא

מבואר מדברי השפת אמת דכל האיתערותא של האדם היא שההשתוקקות שלו תהיה להתקרב ולעלות יותר להשי"ת מן המדרגה שנמצא בה עכשיו, לזו שבאה

וחררה, ועל ידי שפתח להשי"ת פתחו של מחט, הקב"ה עוזר לו לגומרה ולהוציאה 'שועל' ורעיון זה תואם עם מה שכתבו הספרים שאותיות רצון הן אותיות צנור. כלומר שח ליקח רצונו ויוצרו ממנו צנור להשפיע לו הכח לגמור מה שמוטל עליו. אבל צריכים ידעת שהסתח הזה, הגם ששיעורו קטן מאד כמחט, בכל זאת נדרש מן האדם זיכרון * שחררה רבה כדי שהשי"ת יבא מציאות הצנור מן רצונו. והוא כמו שדרש הרבי מקוצק, * עומם די בכך שפתחו יהיה כפתחו של מחט אך בתנאי שיהא פתח המפולש מן הקצה * של הקצה'.

התקיעות של חודש אלול בכוחן להביאו לפתחו של מחט

אחת מן הכוונות בתקיעת השופר בחודש אלול, היא לעורר את האדם לפתח זה הפתח של מחט, ורמז לדבר שהתרגום של המילה פתח הוא תרע מלשון תרועה, שכוונת השופר כאלול הוא לפתוח באדם געגועיו הפנימיים להתקרב לה' ולתורתו. ועיין בספר אורי וישעי דף נ"ח שביאר הצירוף של שם הוי"ו של חודש אלול היוצא מסופי תיבות של הפסוק (דברים טו,כה) "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות". דיעויין בעבודת ישראל פרשת ראה שמבאר כי לשמור הוא מלשון המתנה וצפייה כמ"ש אצל חלומות יוסף (בראשית לז,יא) "ואביו שמר את הדבר". והפירוש, שצדקה תהיה לנו בזה שנתשוקק לקיים המצות, וחודש אלול הוא הזמן של הסרת שרשי הרע שהם התשוקקות הרעות, ובמקומם תבוא התשוקה לקיים המצוות עכ"ד. הרי מבואר שיעיקרו של חודש אלול הוא "כי נשמור לעשות" והיינו שיעורר האדם את עצמו להגיע לפתיחת התחדשות הרצון לעבודתו יתברך, שלמטרה זאת מסייעת לו תקיעת השופר בחודש זה.

38 Awareness of our responsibilities can also save us from wasting our lives in trivialities. This is the only way we can perfect ourselves. When we worry about the future, we are going ahead of our days; when we worry about the past, we trail behind them. In neither case are we actually going with our days. But, if we put all our attention into the present, then we fulfill the verse, "And Avraham was old, he came with his days" (Genesis 24:1).

39 Yet the Evil One steals our days, one at a time. He confuses us with worries over the past and future, which are not under our control at all. A day here or there seems insignificant, but in the end, all the days of one's life, with all their holy sparks, will be lost.